

UTDRAG UR TORNEDALICA NUMMER 5:

Johan Portins beskrivning över övertorneå socken uti Västerbottens Hövdingedöme.

Sid. 163:

Om inrättningar, bruk, gruvor, malm och fossile anledningar, sågverk m.m.

Kapitlet inleds med en redogörelse för bonden Lars Larssons upptäckt 1640 av järnmalm omkring Junosundo och Torneborgarnas inmutning redan 1644.

Dessa överlät gruvorna 1646 och 1648 till stockholmsborgaren Arendt Grape från Lybeck.

Denna förbrukade snabbt sin förmögenhet och bruket övergick till stockholmsborgarna

Momma. Nya bruksprivilegier utfästes av drottning Christina med underskrift av Erik

Flemming och Christer Bonde.

Bland noteringarna framgår att de nya ägarna förpliktades att bygga en kyrka och anställa en präst vid bruket.

Brukspatron A Steinholtz fick år 1754 tillstånd att flytta en hammare med två härdar till

Turtola. Skogsbristen blev betungande omkring Kengisbruket.

KARANÄS

Hammarverket var beläget på Potkaniemi vid sjön Kuitasjärvis utlopp genom bäcken

Kuittasjoki. Den ena härden flyttades dock med benäget tillstånd 1790

Till Uhrfors bruk i Ovan sjö socken.

KARANÄS

Den 10 augusti 1797 fick brukspatron Christiernin privilegium på att inrätta en masugn vid

Karanäs med 20 års frihet från och med 1798. En häftig flodvåg flyttade huvudfåran och

bruket måste flyttas till ett annat läge vilket medförde att privilegierna skulle räknas från och med 1804.

1804 flyttades Bäljorna från Junosuando till Karanäs varvid all tillverkning i

Junosuandoverken upphörde helt. Verket drivs av kamrer Wogts.

Steinholtz upptäckte järnmalm i finska Kolari och hade för avsikt att inrätta en masugn

därstädes, vilket dock ej blev fallet. I stället forslades malmen som blandningsmalm till

Karanäs (Karhojuppukka Masugn). Karhujupukka Gruva låg vid ett berg på Tengeliö kring

Pässalombolo, Mieköjärvi m.fl. där Christiernin erhållit privilegium 1798. Han fick också

tillstånd att anlägga en masugn vid Karanäs fors, belägen mitt emellan Vähä Vietonen och

Mieköjärvi och till kolning använda skogarna i omgivningen. Pengarna tog dock slut och

C.sålde anläggningen till brukspatron Olof Ekström för 400 riksdalen år 1804, som

verkställde uppbyggnaden av masugnen och sommaren 1805 verkställdes ett första försök

med resultatet 60 skålpund tackjärn. Man blandade härvid malmen från J. Med sjö- och

myrmalm från närbelägna sjöar och myrar. Då malmen vid J. inte utföll till belåtenhet, lät

Ekström vintern 1806 med lejda renar forsla malm från fyndigheten Råva vid Niesajoki i

Kolari genaste vägen till Karanäs. Under sommaren verkställdes blåsningen, som kunde ha

förlupit med fördelaktigt resultat OM inte själva masugnen brustit! 40 - 50 skålpund nästan

odugligt tackjärn blev resultatet av blåsningen.

Till yttermera visso hör därefter att flera av verkets kolmilor brann upp genom vådeld

sommaren 1806.

Masugnen hade varit mycket fördelaktig för bland annat hammarverket i Svanstein. Låga

kostnader för transporter till det bara 2 mil borta belägna verket genom bland annat ett

finmaskigt nät av floder och bäckar sommartid och längs den 2 mil långa väg som uppfördes.

Planer fanns också att inrätta ett hammar- och manufakturverk vid Karanäs. Dock förefaller

det som att prospekteringen vid Kahojupukka och senare även Puolama inte utfördes då det

visat sig att masugnen inte skulle hålla för kraftigare blåsning än det som krävdes för att

smälta sjömalmen. I december 1807 avstannade verksamheten och Jonas Ekström

transporterades till Svanstein.

Brukspatronerna hade dock förbrukat sina förmögenheter och 1808 blev patronerna Ekström

och Ostermark tvungna att avstå från ägorätten. 1814 utlystes Kengisverken på auktioner i Stockholm. Inga köpare anmäldes sig dock och Karanäs omnämndes inte då verket ju numera låg inom det ryska storfurstendömet gränser

Här tar sagan om Karanäs slut för svenskt vidkommande.

FINNS DET NÅGON FORTSÄTTNING UNDER RYSSTIDEN ELLER PÅ SENARE TID I FINSK REGI ???